

ДІДЕНКО О. В.,
аспірант кафедри кримінального права
та процесу
(Державний податковий університет)
Стаття поширюється на умовах
ліцензії CC BY 4.0

УДК 343.3:346.546

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.4.1.32>

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПРОТИДІЇ АНТИКОНКУРЕНТНИМ УЗГОДЖЕНИМ ДІЯМ У СФЕРІ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ

У статті здійснено комплексний аналіз кримінально-правових аспектів протидії антиконкурентним узгодженим діям у сфері публічних закупівель в контексті сучасної правозастосовної практики та законодавчих змін в Україні. Визначено, що антиконкурентні узгоджені дії, особливо у формі тендерної змови, становлять серйозну загрозу для фінансової безпеки держави, ефективного функціонування публічних закупівель і довіри до правових інститутів. Наголошується, що після декриміналізації статті 228 Кримінального кодексу України сформувалась нормативна прогалина, яка ускладнює переслідування учасників таких дій у кримінально-правовому порядку. У зв'язку з цим аналізуються випадки кваліфікації антиконкурентних узгоджених дій за іншими статтями КК України (зокрема, за ст. 191, 364), що не завжди коректно відображає суть порушення.

Автор розглядає співвідношення адміністративно-правових і кримінально-правових механізмів реагування на такі дії, зокрема через призму практики Антимонопольного комітету України, та говорить про ризики порушення прав учасників провадження внаслідок недостатньої процесуальної визначеності. Обґрунтовано потребу в оновленні кримінального законодавства, зокрема в частині запровадження спеціального складу злочину, який охоплював би найбільш суспільно небезпечні форми узгоджених дій, що спотворюють конкуренцію в тендерах. Запропоновано критерії криміналізації таких дій, включаючи масштаб порушення, наслідки для бюджету та повторюваність порушення.

Акцентується увага, що кримінально-правове реагування на узгоджені дії у сфері публічних закупівель має здійснюватися у тісному зв'язку з антимонопольною та антикорупційною політикою держави, а також супроводжуватись гарантіями захисту прав учасників проваджень. Окреслено перспективи удосконалення законодавства з урахуванням європейського досвіду криміналізації картелів, практики ЄСПЛ та рекомендацій інституцій ЄС.

Ключові слова: антиконкурентні узгоджені дії, публічні закупівлі, кримінальна відповідальність, тендерні маніпуляції, конкуренція.

Didenko O. V. Criminal Law Aspects of Countering Anti-Competitive Collusive Practices in Public Procurement

The article provides a comprehensive analysis of the criminal law aspects of countering anti-competitive collusive practices in the field of public procurement in the context of modern law enforcement practices and legislative changes in Ukraine. It is established that anti-competitive collusion, especially in the form of bid-rigging, poses a serious threat to the financial security of the state, the effective functioning of public procurement, and public trust in legal institutions. The author emphasizes that following the decriminalization of Article 228 of the Criminal Code of Ukraine,

a legal gap has emerged, which complicates the prosecution of participants in such actions within the criminal justice system. In this regard, the article analyzes cases where anti-competitive collusion is qualified under other articles of the Criminal Code of Ukraine (particularly Articles 191 and 364), which do not always accurately reflect the nature of the offense.

The article explores the correlation between administrative and criminal law mechanisms for responding to such actions, particularly through the lens of the practice of the Antimonopoly Committee of Ukraine, and raises concerns about the potential infringement of participants' rights due to insufficient procedural clarity. The need to revise the criminal legislation is substantiated, especially in terms of introducing a specific corpus delicti that would encompass the most socially dangerous forms of collusion distorting competition in tenders. Criteria for the criminalization of such actions are proposed, including the scale of the offense, its impact on the budget, recurrence, and intent.

It is emphasized that criminal law responses to collusive actions in public procurement must be implemented in close coordination with the state's antimonopoly and anti-corruption policies and accompanied by guarantees of procedural rights for the parties involved. The article outlines prospects for improving legislation, taking into account European experience in cartel criminalization, the case law of the European Court of Human Rights, and the recommendations of EU institutions.

Key words: *anti-competitive collusion, public procurement, criminal liability, bid rigging, competition.*

Постановка проблеми. Антиконтурентні узгоджені дії, зокрема у формі картельних змов під час публічних закупівель, є одним з найбільш небезпечних проявів порушення засад вільної конкуренції та справедливого доступу до державних ресурсів. Вони завдають шкоди не лише державному бюджету, а й підривають довіру до ринкових інститутів. Проблема загострюється в умовах недосконалості законодавства, що дозволяє зловживати процесуальними прогалинами. Актуальність дослідження обумовлена потребою у розробці ефективного механізму кримінально-правової протидії таким діям, з урахуванням міжнародної практики та вимог європейської інтеграції України.

Метою дослідження є виявлення основних прогалин у кримінально-правовому регулюванні відповідальності за антиконтурентні узгоджені дії у сфері публічних закупівель, аналіз актуальної практики притягнення до відповідальності, а також розробка рекомендацій щодо вдосконалення правового механізму протидії цим правопорушенням. Для чого планується виконати наступні **завдання**: проаналізувати законодавчу та правозастосовну практику у сфері протидії антиконтурентним узгодженим діям під час публічних закупівель в Україні; дослідити систему державного контролю у сфері конкуренції; запропонувати шляхи удосконалення кримінально-правового регулювання протидії картельним змовам.

Стан дослідження питання. Проблема антиконтурентних узгоджених дій у сфері публічних закупівель розглядалась у низці фахових робіт. Зокрема, у дослідженні Урсу В. та Мустеата Є. «Недобросовісна конкуренція – посягання на майнові права...» висвітлено загальні питання захисту конкуренції. Монографія Грицишен Д.О. «Державна політика в сфері запобігання та протидії економічній злочинності» окреслює роль держави у стримуванні таких правопорушень.

Нагорний О.М. у праці «Кваліфікація окремих порушень антиконтурентного законодавства в сфері ціноутворення» аналізує окремі правозастосовчі проблеми, а Дякулич О.О. у статті «Тенденції і перспективи розслідування... узгоджених дій» акцентує на викликах у кваліфікації тендерних змов. Бучко Т. у публікації «Криміналізація антиконтурентних узгоджених дій» обґрунтовує потребу у спеціальній нормі в КК України.

Однак питання саме кримінально-правової відповідальності за антиконтурентні дії у сфері публічних закупівель досі лишається недостатньо дослідженим, що зумовлює актуальність даної статті.

Виклад основного матеріалу. Конкуренція виступає базовою передумовою ефективного функціонування національної економіки, оскільки саме її наявність гарантує дієвість ринкових механізмів та забезпечує саморегуляцію ринкових відносин без надмірного втручання держави. Натомість, суб'єкти господарювання, фізичні чи юридичні особи, зобов'язані здійснювати свою діяльність добросовісно, відповідно до звичаїв, поважаючи інтереси споживачів та вимоги добросовісної конкуренції [23, с. 269]. І навпаки, недобросовісна конкуренція ґрунтується на нечесному та протиправному підході до здійснення підприємницької діяльності, коли учасники ринку вдаються до різних незаконних методів, намагаються неправомірно скористатися чужою репутацією, створюють перешкоди для діяльності конкурентів і таким чином здобувають неправомірні переваги у веденні бізнесу [9, с. 142].

Питання порушень законодавства у вигляді антиконкурентних узгоджених дій суб'єктів господарювання є одним з найважливіших питань з огляду на складність та значні наслідки для бізнесу, споживачів та суспільства в цілому [14, с. 263]. Вказані обставини зумовлюють необхідність удосконалення механізмів виявлення та доказування фактів антиконкурентної поведінки, зокрема шляхом активнішого застосування сучасних аналітичних інструментів, розширення можливостей для виявлення непрямих доказів змов, а також посилення міжнародної співпраці у сфері протидії картельним правопорушенням [10, с. 267].

Практика свідчить, що найбільш дієвими засобами стримування суб'єктів господарювання від участі в антиконкурентних узгоджених діях є запровадження суттєвих фінансових санкцій та загроза кримінальної відповідальності. Підходи до цього питання варіюються залежно від країни: у деяких державах застосовуються корпоративні штрафи (матеріальна відповідальність компанії), іноді доповнені адміністративною відповідальністю посадових осіб. Водночас останніми роками у світі простежується тенденція до криміналізації найнебезпечніших форм антиконкурентних домовленостей, зокрема цінових змов і розподілу ринків. У Сполучених Штатах Америки кримінальна відповідальність за участь у певних видах картелів існує вже понад сто років і продовжує посилюватися. Протягом останнього десятиліття низка країн, зокрема Австралія, Ірландія, Велика Британія, Нідерланди, Японія, Бразилія, Мексика та інші, запровадили або планують запровадити кримінальну відповідальність за найсерйозніші форми картельних змов або істотно посилили вже існуючі норми [6].

Європейська інтеграція та міжнародні зобов'язання України спричинили потребу в узгодженні національного конкурентного законодавства з нормами захисту конкуренції, що діють у Європейському Союзі. На другому етапі антимонопольної реформи пропонується виключити з українського законодавства про захист конкуренції концепцію «схожих дій» (бездіяльності) яка не відповідає європейським стандартам конкурентного права [10, с. 267].

У проєкті Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо діяльності Антимонопольного комітету України», що спрямований на удосконалення правових основ функціонування Антимонопольного комітету України (далі – АМКУ, Комітет), підвищення результативності механізмів захисту економічної конкуренції та поліпшення державної політики у цій сфері, основною метою зазначено гармонізацію національного законодавства у сфері конкуренції з правовими стандартами Європейського Союзу [20].

Згідно зі статтею 255 Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і державами-членами, з іншої сторони, на Україну покладається обов'язок забезпечити ефективне впровадження норм конкурентного права для запобігання діям і операціям, передбаченим у статті 254 – (а) домовленості, погоджені дії суб'єктів господарювання та рішення їх об'єднань, що мають на меті або призводять до перешкоджання, обмеження, викривлення чи істотного ослаблення конкуренції на території будь-якої зі Сторін; б) зловживання домінуючим становищем одним або кількома суб'єктами господарювання на території будь-якої зі Сторін; с) об'єднання суб'єктів господарювання (концентрація), яке призводить до монополізації або суттєвого обмеження конкуренції на ринку на території будь-якої зі Сторін [22].

Антимонопольний комітет України здійснює державний контроль у сфері захисту економічної конкуренції шляхом розгляду справ про порушення відповідного законодавства. За результатами таких проваджень АМКУ уповноважений приймати рішення про визнання фактів вчинення правопорушень, накладення штрафних санкцій (у низці випадків – у розмірі до 10% від річного доходу (виручки) суб'єктів господарювання), примусовий поділ суб'єктів господарювання тощо. Зазначені функції реалізуються в межах адміністративної процедури, в якій Комітет поєднує ознаки діяльності слідчого, прокурора та судді. У цьому зв'язку постає об'єктивна проблема концентрації в одному органі контрольних, процесуальних та квазісудових повноважень, що створює потенційний ризик упередженості під час прийняття рішень та обмеження прав суб'єктів господарювання.

Рішення АМКУ, прийняті за результатами адміністративних проваджень, підлягають судовому контролю з боку господарських судів відповідно до ст. 60 Закону України «Про захист економічної конкуренції». Водночас, у світлі конституційних принципів верховенства права, гарантування прав і свобод людини та юридичної визначеності, посилення повноважень АМКУ відповідно до положень Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства про захист економічної конкуренції та діяльності Антимонопольного комітету України» актуалізує питання забезпечення балансу між ефективністю регуляторної діяльності та належним процесуальним захистом прав учасників господарської діяльності [17]. Зокрема, реформування законодавства про захист економічної конкуренції в Україні передбачає комплексне оновлення нормативно-правової бази, спрямоване на підвищення ефективності функціонування системи розвитку та захисту економічної конкуренції. У цьому контексті особливого значення набуває вдосконалення діяльності Антимонопольного комітету України, зокрема шляхом посилення його інституційної спроможності та формування узгодженої державної політики у відповідній сфері. Вказані процеси реалізуються у рамках виконання міжнародних зобов'язань, зокрема відповідно до Угоди про асоціацію, згідно з якою Україна взяла на себе зобов'язання гармонізувати національне законодавство у сфері конкуренції та практику його застосування з *acquis communautaire* Європейського [15].

У контексті нових законодавчих ініціатив, які значно розширюють дискреційні повноваження Комітету щодо виявлення порушень та застосування санкцій, постає потреба у посиленні гарантій справедливого процесу. Це, зокрема, передбачає відповідність дій АМКУ принципам справедливого судочинства.

Вказане узгоджується з міжнародно-правовими зобов'язаннями України, зокрема з положеннями статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [12] (далі – Конвенція). У відповідності до практики Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ), терміни «кримінальне обвинувачення» та «кримінальне правопорушення» для цілей Конвенції мають автономне тлумачення. Це означає, що навіть адміністративні провадження, якщо вони за своєю суттю є репресивними або каральними, можуть бути визнані кримінальними, що вимагає застосування підвищених процесуальних стандартів. Так, у справі *Engel and Others v. the Netherlands* ЄСПЛ сформулював критерії, за якими визначається «кримінальний» характер провадження, зазначивши, що рішення про порушення дисциплінарного, а не кримінального провадження проти заявників мало наслідком або навіть метою позбавлення їх можливості застосування статті 6 Конвенції. Вибір, зроблений компетентними органами мав довільний характер (п. 93) [2].

Відповідно до рішень у справах *Societe Stenuit v. France* [4], *Lilly France SA v. France* [3], *Produkcija Plus v. Slovenia* та інших, конкурентні органи різних країн були визнані такими, що здійснювали провадження з ознаками кримінального, з огляду на характер порушення, суворість санкцій та процесуальні наслідки. Але зазначені обставини не обов'язково свідчили про наявність порушення Конвенції (справа *A. Menarini Diagnostics S.r.l. v. Italy* [1]).

У зв'язку з цим для України доцільним є врахування відповідної практики ЄСПЛ при розбудові національної моделі адміністративного процесу в сфері захисту економічної конкуренції. Зокрема, йдеться про необхідність поширення на провадження АМКУ ключових

елементів гарантій, передбачених кримінальним процесом, включно з принципами неупередженості, презумпції невинуватості, доступу до ефективного засобу захисту та рівності сторін. Це сприятиме зміцненню довіри до рішень АМКУ та забезпеченню належного балансу між інтересами державного контролю і захистом прав учасників ринку [5, с. 151].

Одним з пріоритетів Антимонопольного комітету України є виявлення й встановлення порушень законодавства про захист економічної конкуренції під час проведення торгів, аукціонів, конкурсів, тендерів щодо: закупівель робіт із будівництва (реконструкцій, ремонту тощо); закупівель товарів, робіт і послуг замовниками, які здійснюють діяльність на ринках у сфері енергетики [16]. Кримінально-правове реагування на узгоджені дії у сфері публічних закупівель має здійснюватися у тісному зв'язку з антимонопольною та антикорупційною політикою держави, а також супроводжуватись гарантіями захисту прав учасників проваджень.

У Звіті Антимонопольного комітету України за 2024 рік зазначено про прийняття 1146 рішень у справах про порушення законодавства про захист економічної конкуренції, що на 67% більше порівняно з попереднім роком. У 2024 році одним із ключових напрямків роботи Комітету було виявлення порушень у вигляді спотворення результатів торгів, аукціонів, конкурсів, тендерів під час проведення публічних закупівель (майже 72% усіх виявлених порушень) [11].

Попри те, що поняття «тендерні маніпуляції» відсутнє в Кримінальному кодексі України, його активно використовують у процесі розслідування кримінальних проваджень, пов'язаних із порушеннями під час процедур публічних закупівель. Раніше відповідальність за такі дії була передбачена статтею 228 Кримінального кодексу, яка встановлювала покарання за змову щодо штучного підвищення або утримання монопольних цін, тарифів, надбавок чи знижок з метою усунення конкуренції всупереч антимонопольному законодавству. Згодом диспозицію норми було змінено: кримінальним злочином визнавалося лише примушування до антиконкурентних узгоджених дій. У 2012 році статтю взагалі виключили. І, що цікаво, у Висновку до проекту Закону України «Про внесення змін до окремих законодавчих актів України (щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності)» зазначається, що повна декриміналізація статей 203–223 та 228 Кримінального кодексу України шляхом їх трансформації в адміністративні проступки викликає сумніви щодо доцільності. Зокрема, такий підхід обґрунтовується наявністю у зазначених статтях кваліфікованих та особливо кваліфікованих складів, таких як вчинення діяння у значному, великому чи особливо великому розмірі, заподіяння значної матеріальної шкоди чи використання службового становища. Це свідчить про те, що законодавець визнавав підвищену суспільну небезпечність таких діянь за наявності вказаних обставин. Разом із тим, при внесенні змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення (КУпАП) законопроект або механічно переносить ці кваліфікуючі ознаки (наприклад, у статті 162-1 «Ухилення від повернення валютної виручки в іноземній валюті»), або ж повністю ігнорує їх, виключаючи з-під кримінальної відповідальності (наприклад, у статті 166-18 «Примушування до антиконкурентних узгоджених дій»). Водночас у проекті не враховано, що чинний КУпАП не застосовує таких кваліфікуючих ознак, як діяння з особливо великою шкодою чи вигодою чи використання службового становища, що є обґрунтованим, оскільки такі обставини вказують на підвищену суспільну небезпеку діяння. Відповідно до статті 11 КК України, діяння з такими ознаками має кваліфікуватися як злочин, а не як адміністративний проступок [19].

Слідчі органи під час кваліфікації кримінальних правопорушень за фактами тендерних маніпуляцій насамперед враховують розмір коштів, витрачених за результатами закупівлі, та рівень бюджету, якому завдано шкоди (державний, місцевий тощо). Зазвичай подібні правопорушення кваліфікують за статтею 191 Кримінального кодексу України [13], що передбачає відповідальність за привласнення, розтрату або заволодіння майном шляхом зловживання службовим становищем. Будь-які підозрілі дії у сфері публічних закупівель правоохоронці розцінюють як заволодіння бюджетними коштами, а наявність маніпуляцій під час тендеру додатково свідчить про умисний характер таких дій [7]. У правоохоронних

органів нема єдиного підходу до кваліфікації правопорушень у сфері публічних закупівель. Зокрема, в ухвалі слідчого судді Луцького міськрайонного суду Волинської області від 16 березня 2016 року у справі № 161/3345/16-к зафіксовано, що одне й те саме діяння учасника закупівель було кваліфіковане одночасно за різними статтями Кримінального кодексу України – частиною третьою статті 191 та частиною другою статті 361. Так, слідчий обґрунтовує клопотання про арешт вилученого майна тим, що слідчим відділом Луцького ВП ГУНП у Волинській області здійснюється досудове розслідування у кримінальному провадженні № 12016030010000924. У ході розслідування встановлено, що 23 лютого 2016 року невідомі особи здійснили несанкціоноване втручання в роботу комп'ютерної мережі, а саме – на сайт ТОВ «Кепітал Прайс», яке у той день проводило електронні торги з реалізації автомобілів, що належали ПАТ «Західінкомбанк». Унаслідок втручання було унеможливлено доступ учасників до процедури торгів, що призвело до завдання значної шкоди, розмір якої наразі встановлюється.

Фактично слідчий (за погодженням із прокурором) обґрунтував клопотання, посилаючись на те, що вказані автомобілі є предметом кримінальних правопорушень та мають значення речових доказів у цьому кримінальному провадженні. Натомість, як впливає з матеріалів клопотання, відомості до ЄРДР були внесені за фактом несанкціонованого втручання невідомими особами в роботу електронно-обчислювальних машин, автоматизованих систем, комп'ютерних мереж або мереж електрозв'язку, а також за фактом шахрайства, тобто обману, вчиненого шляхом незаконних операцій з використанням електронно-обчислювальної техніки.

Предметом злочину, передбаченого статтею 361 КК України, є електронно-обчислювальні машини, автоматизовані комп'ютерні системи і т.д. Предметом злочину, передбаченого статтею 190 КК України, є майно або майнові права, а його об'єктивна сторона полягає у заволодінні чужим майном або набутті права на майно шляхом обману. При цьому обов'язковою ознакою даного злочину є наявність потерпілої особи, яка зазнала шкоди внаслідок злочинних дій.

Таким чином, вилучені під час огляду 3 березня 2015 року автомобілі не можуть бути предметом кримінального правопорушення, передбаченого статтею 361 КК України. Крім того, відомості щодо вчинення злочину, передбаченого статтею 190 КК України, були внесені до ЄРДР виключно на підставі рапорту слідчого, без наявності заяви потерпілої особи чи будь-яких доказів шахрайського заволодіння автомобілями, що визнає і сам слідчий.

На думку суду, формальне винесення слідчим постанови про визнання автомобілів речовими доказами із посиланням на те, що вони є предметом злочину, передбаченого статтею 361 КК України, не може самостійно слугувати підставою для накладення арешту на майно [24].

У цьому контексті, відсутність окремої статті, яка б прямо визначала «тендерні маніпуляції» або антиконкурентні узгоджені дії як склад злочину, створює юридичну прогалину, через яку правоохоронні органи змушені комбінувати різні статті кримінального законодавства або застосовувати їх окремо, залежно від специфіки конкретної справи. З іншого боку, якщо правоохоронні органи не мають чіткої визначеності в застосуванні таких норм, це може призводити до ситуацій, коли розслідування виявляється поверхневим або не охоплює всю глибину правопорушення, що в свою чергу ускладнює ефективне притягнення осіб до кримінальної відповідальності.

Найбільш поширеною кваліфікацією злочинів у сфері державних закупівель, за даними ЄДРСР, є склад злочину, передбачений статтею 191 Кримінального кодексу України, а саме привласнення або розтрата чужого майна, ввіреного особі чи такого, що перебувало в її віданні. Яскравим прикладом є одна з справ Національного антикорупційного бюро України про розкрадання державних коштів посадовими особами та учасником закупівель, компанією «Трейд Комодіті», під час придбання пального для Міністерства оборони України. За версією детективів НАБУ, у діях підозрюваних наявний склад злочину, передбачений частиною п'ятою статті 191 Кримінального кодексу України [21].

Встановлення факту змови між учасниками публічних закупівель можливе на підставі аналізу їх поведінки, що виявляє наявність характерних схожих ознак, які за своєю природою виключають випадковий збіг обставин у конкретній ситуації. Серед таких ознак – використання ідентичної термінології у тендерній документації, повторюваність помилок, участь пов'язаних (афілійованих) осіб, схожість або, навпаки, штучна диспропорція у поданих цінових пропозиціях.

Поширення таких правопорушень значною мірою зумовлене існуючими прогалинами у законодавчому регулюванні відповідної сфери. У зв'язку з цим, ефективна протидія узгодженим антиконкурентним діям у сфері публічних закупівель потребує комплексного підходу, що включає, зокрема, вдосконалення механізмів притягнення винних осіб до відповідальності. Тому доцільним видається підвищення розміру штрафних санкцій, запровадження кримінальної відповідальності за спотворення результатів торгів залежно від повторності таких дій, розміру завданої шкоди, а також прийняття спеціального нормативного акту, спрямованого на врегулювання процесуальних аспектів розслідування Антимонопольним комітетом України скарг на узгоджену антиконкурентну поведінку [25, с. 280].

Разом із тим не всі випадки тендерних маніпуляцій підпадають під ознаки кримінального правопорушення. У низці ситуацій такі дії можуть бути кваліфіковані як антиконкурентні узгоджені дії відповідно до законодавства про захист економічної конкуренції. У цьому випадку акцент зміщується не на шкоду бюджету, а на порушення принципів вільної конкуренції.

Відповідно до статті 6 Закону України «Про захист економічної конкуренції», антиконкурентними узгодженими діями визнаються ті, що спричинили або можуть спричинити обмеження, усунення чи спотворення конкуренції, зокрема через змову під час проведення торгів, аукціонів, конкурсів чи тендерів [18]

У Кримінальному кодексі України відсутня спеціальна норма, яка б передбачала кримінальну відповідальність учасників публічних закупівель, що створює певні труднощі у забезпеченні прозорості та справедливості під час розслідування кримінальних проваджень у цій сфері. Правоохоронні органи зазвичай комбінують різні статті законодавства або застосовують їх окремо, залежно від поставлених завдань і цілей. Водночас важливим чинником, що сприяє виникненню кримінальних проваджень щодо учасників публічних закупівель, є відсутність у Кримінальному кодексі України спеціальної норми, яка б передбачала відповідальність саме учасників таких процедур [8].

Висновки. Проаналізовано законодавчу та правозастосовну практику у сфері протидії антиконкурентним узгодженим діям під час публічних закупівель в Україні. Встановлено, що виключення статті 228 з Кримінального кодексу України створило нормативну прогалину, яка обмежує можливість кримінального переслідування за картельні змови, що супроводжують тендерні маніпуляції. Через це правоохоронні органи змушені застосовувати непрямі механізми кваліфікації правопорушень, що часто викликає складнощі у доказуванні складу злочину та призводить до неоднакової правозастосовної практики.

Встановлено, що система державного контролю у сфері конкуренції, реалізована через Антимонопольний комітет України, фактично поєднує слідчі, контрольні та квазісудові функції, що не відповідає європейським стандартам. У світлі практики ЄСПЛ частина проваджень АМКУ може мати риси кримінального переслідування за своїм змістом та наслідками, що вимагає запровадження гарантій, аналогічних тим, що передбачені в кримінальному процесі, зокрема дотримання принципів неупередженості, презумпції невинуватості та доступу до ефективного судового захисту.

Запропоновано удосконалення кримінально-правового регулювання протидії картельним змовам, яке потребує системного підходу, що включає: (а) законодавче відновлення спеціального складу злочину за антиконкурентні узгоджені дії; (б) запровадження диференційованої відповідальності залежно від шкоди та повторності порушення; (в) гармонізацію національного законодавства з правом ЄС; (г) врахування практики ЄСПЛ при визначенні правового характеру проваджень у сфері конкуренції. Важливим також є підвищення

прозорості й правової визначеності дій АМКУ через закріплення процесуальних стандартів, аналогічних кримінальному процесу.

Подальші дослідження доцільно зосередити на порівняльно-правовому аналізі європейських моделей криміналізації картелів і впливі міжнародного досвіду на реформування законодавства України у сфері конкуренції.

Список використаних джерел:

1. Case «A. Menarini Diagnostics S.r.l. v. Italy» (Application no. 43509/08). Decision 27/09/2011. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%22002-385%22%7D>
2. Case «Engel and Others v. the Netherlands» (Application no. 5100/71; 5101/71; 5102/71; 5354/72; 5370/72). Judgment 8 June 1976. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%22001-57479%22%7D>
3. Case «Lilly France SA v. France» (Application no. 53892/00). Decision 03/12/2002. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%22001-43961%22%7D>
4. Case «Societe Stenuit v. France» (Application no. 11598/85). Decision 11/07/1989. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%22001-82103%22%7D>
5. Сус М. С. Захист прав суб'єктів господарювання та кримінальна природа проваджень Антимонопольного комітету України: практика Конституційного Суду України та Верховного Суду. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2024. № 1. С. 149–156. DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.01.25>
6. Бучко Т. Криміналізація антиконкурентних узгоджених дій. *Юридична газета*. 2010. № 18–19. URL: https://www.asterslaw.com/ua/press_center/publications/criminalization_of_anticompetitive_concerted_acts/
7. Гурська А. Тендерні маніпуляції: особливості кваліфікації та нюанси розслідування. *Юридична Газета*. 15 листопада 2024. URL: <https://jur-gazeta.com/dumka-eksperta/tenderni-manipulyaciyi-osoblivosti-kvalifikaciyi-ta-nyuansi-rozsliduvannya.html>
8. Дасюк В. Кримінальна відповідальність уповноважених осіб та керівництва замовників публічних закупівель. *ЮК АРМАДА*. 11 Березня 2024. URL: <https://armada.law/blog/kryminalna-vidpovidalnist-upovnovazhenyh-osib-ta-kerivnyctva-zamovnykiv-publichnyh-zakupivel/>
9. Державна політика в сфері запобігання та протидії економічній злочинності [Текст]: монографія / Д.О. Грицишен. Житомир : Вид. О.О. Євенок, 2020. 384 с.
10. Дякулич О. О. Тенденції і перспективи розслідування справ про антиконкурентні узгоджені дії у формі схожих дій в світлі антимонопольної реформи. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2024. № 5. С. 266–270. DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.05.43>
11. Звіт Антимонопольного комітету України за 2024 рік. Антимонопольний комітет України. 13 березня 2025 р. 122 с. URL: <https://amcu.gov.ua/storage/app/uploads/public/67e/d42/ed4/67ed42ed4f36c957834466.pdf> (дата звернення: 27.04.2025).
12. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини): Міжнародний документ, Протокол від 04.11.1950. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
13. Кримінальний кодекс України: Закон від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
14. Нагорний О. М. Кваліфікація окремих порушень конкуренційного законодавства в сфері ціноутворення. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Право*. Ужгород, 2023. Т. 1. Вип. 78. С. 262–267. DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.78.1.42>
15. Пояснювальна записка від 28.04.2021 до Проекту Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення діяльності Антимонопольного комітету України. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/CardByRn?regNum=5431&conv=9>
16. Пріоритети Антимонопольного комітету України на 2024 рік. Антимонопольний комітет України: офіційний вебпортал. URL: <https://amcu.gov.ua/news/amkuviznachiv-prioriteti-roboti-na-2024-rik> (дата звернення: 21.08.2024).

17. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства про захист економічної конкуренції та діяльності Антимонопольного комітету України: Закон України від 09.08.2023 № 3295-IX. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3295-20#Text>

18. Про захист економічної конкуренції: Закон України від 11.01.2001 № 2210-III. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-14#Text>

19. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності) : Висновок Головного науково-експертного управління від 05.10.2011. https://w2.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=9221&skl=7

20. Проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо діяльності Антимонопольного комітету України». URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/55703>

21. Роїк О. Кримінальна відповідальність учасника державних закупівель. *Юрист & Закон*. №32. 04 жовтня 2019. https://www.asterslaw.com/ua/press_center/publications/criminal_liability_of_a_public_procurement_participant/

22. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. 2014. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text

23. Урсу В., Мустеата Є. Недобросовісна конкуренція – посягання на майнові права фізичних та юридичних осіб. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2024. № 1. С. 269–275. DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.01.47>

24. Ухвала про відмову в арешті майна від 16.03.2016 № 161/3345/16-к Луцький міськрайонний суд. <https://verdictum.ligazakon.net/document/56457497>

25. Швидка Т. І. Господарсько-правова відповідальність за антиконкурентні узгоджені дії у формі спотворення результатів тендерів, торгів, аукціонів, конкурсів як прояв узгодженої поведінки учасників закупівель. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2024. № 1. С. 276–281. DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.01.48>

Дата першого надходження рукопису до видання: 21.07.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 22.08.2025

Дата публікації: 26.09.2025

